CZU: 342.3

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE SUVERANITATE

THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF SOVEREIGNTY

RAȘCU Florin
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: rascuf@yahoo.com

Summary: *The concept of sovereignty has aroused the interest of all legal scholars over time. Because sovereignty ensures good governance within the state as well as good relations abroad, a correct understanding has always been desired in relation to the dynamics of relations within the state as well as within it. National sovereignty is a natural right of peoples, being inalienable and non-prescriptible.*

Introducere

Definiție: Suveranitate de stat = supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state.

Profesorul Ungureanu Radu- Sebastian susține că : "Suveranitatea este un concept cu un înteles dinamic…"[1]

Pe acest raționament, vom încerca sa urmărim dinamica în timp a conceptului de suveranitate.

Dincolo de atributul de independență și capacitatea de a dezvolta relații cu alte state, precum și supremația de stat în interiorul țarii, conceptul de suveranitate cunoaște modificări de înțelegere și de substanță, în funție de dinamica relațiilor internaționale pe care le dezvoltă.

În egală măsură dinamica conceptului de suveranitate este dată și de transformările treptate ale societății statale.

Intr-o lucrare mai veche, juristul român Grigore Geamănu, subliniază faptul că "suveranitatea ca instituție apare când încep să existe statele ,"[2] astfel suveranitatea este asociată conceptului de stat, fiind considerată o condiție fără de care nu poate fi concepută existența statului. Statul nu își poate manifesta supremația puterii fără a fi suveran.

Din perspectiva atributului extern al suveranității, conform profesorului polonez de drept internațional Korowicz, " suveranitatea a apărut atunci când au existat cel puțin două state alături unul de altul și încercând să își mențină independența unul față de altul".

Atât nevoia internă de manifestare a puterii de stat cât și necesitatea păstrării autonomiei în relațiile externe au determinat dezvoltarea conceptului de suveranitate într-o manieră de continuuă perfectibilitate în funcție de dezvoltarea structurală și funcțională a statului cât și de dezvoltarea relațiilor cu partenerii internaționali, (și aici nu mă refer doar la celelalte state ci și la alte organisme internationale care intră în relatii policico economice cu statul vizat).

Dinamica conceptului de suveranitate

Potrivit unor autori, conceptul se suveranitate îl găsim abia în perioada medievală, negânda existenta sa în epoca antichității. Este adevărat că abia în jurul anului 1283 găsim într-o formă

[1] Ungureanu Radu- Sebastian, Securitate, suveranitate si institutii internationale, Polirom, Bucuresti, 2010, p. 49.
[2] Grigore Geamănu, Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1967,p.39

definită folosirea acestui termen atunci când pe moșiile Franței este consacrată ideea conform căreia ”fiecare boier este suveran pe mosia sa” sau că cetățenii din Artois au ”dreptul să facă apeluri în fata regelui deoarece acesta este suveran”,[3] dar aceasta realitate nu exclude posibilitatea ca acest concept de suveranitate să existe cu mult înainte de perioada medievală, chiar dacă nu era definit sau denumit în această formă.

Fața de sensul strict al statului modern, suveranitatea în atributele ei este aplicabilă oricărei societăți politice independente și putem vorbi despre statul grec sau roman și de suveranitatea lor.

Suveranitatea în Antichitate

În Grecia antică doctrina despre stat a cunoscut o puternică dezvoltare însă nu s-a pus accentul pe conceptul de putere supremă pe care îl gasim în ”Politica” lui Aristotel, atunci când se referă la Constituție. Analizând aspectele de natura puterii, Aristotel subliniază diferența între puterea stăpânului de sclavi care este de tip monarhic și autoritatea omului politic care se exercită asupra unor oameni liberi și egali, dar nu se preocupă să demonstreze superioritatea autorității de stat, ci se focalizează pe realizarea acestei distincții în functie de statutul persoanelor asupra cărora puterea se exercită.[4]

Adorarea monarhului în perioada lui Alexandru Macedon conturează dogma potrivit căreia monarhul este legea personificată, sursa legii mai presus de comunitate, ceea ce a fost considerat ca un pas înainte spre dezvoltarea conceptelor de corp politic și suveranitate.

”De vremea ce legea, era o lege a corpului politic, în mod necesar exista o oarecare putere în corpul politic care era supremă și în consecință mai presus de lege.”[5]

La Roma se face un pas mai aproape de conceptul de suveranitate depășind concepția monarhilor eleniști. ” La Roma, puterea (potestas) aparținea poporului, în timp ce autoritatea o avea senatul (Cum potestas in popula, autoritas in Senatus sit).”[6]

În componenta internă a suveranității poporul transferă senatului, apoi monarhului puterea. În plan extern Roma trata celelalte popoare de pe o poziție de superioritate,văzând întreaga lumea ca o lume romană, putine fiind tratatele pe care le încheia în raport de egalitate cu alte popoare, cum ar fi cu Persia.

Cu toate acestea romanii sunt aceia care au dat prima definiție suveranității, chiar dacă nu au folosit termenul de suveranitate. ”Juristconsultul roman Proculus (secolul I d. Hr.), într-o definiție preluată și transmisă prin intermediul digestelor lui Justinian (49.15.7, pasaj la care se referă și Grotius în Juri Belli ac Pacis) arată ca *Liberi populus externus is qui nullius alterius potestatis est subiectus (Acel popor este liber în exterior, care nu este supus puterii unui alt popor).* Această definiție va reprezenta în Evul Mediu, punctul de plecare al unor importante evoluții.”[7]

Suveranitatea în Evul Mediu

În Evul Mediu, conceptul de suveranitate se naște pe fondul unei situații de conflict dintre primatul puterii pontificale și al puterii imperiale în cadrul Creștinătății.

În baza declarațiilor lui Isus Hristos pin care spune : ”Da-ți Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”[8] și a apostolului Pavel din Romani 13:1, conform căreia ” nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu și stăpânirile care sunt au fost rânduite de

[3] Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 16.
[4] D.G. Lavroff, Les grandes etapes de la pensee politique, Ed. Dalloz, 1999, p.64
[5] F.H. Hinsley, Suveranitate, Ed. Știința, Chisinău, 1998, pp. 28-29
[6] Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, Editura Actami, București, 1996, p. 104
[7] Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 24.
[8] Trad. Dumitru Cornilescu, Biblia, Ed. Societatea Biblică Interconfesională din România, Bucuresti, 2005, p. 977

Dumnezeu”[9], idee dezvoltată mai târziu de Sfântul Augustin în lucrarea sa Cetatea lui Dumnezeu, atât conducerea Bisericii cât și împăratul își revendicau autoritatea ca venind direct de la Dumnezeu ajungându-se până la excumunicarea împăratului de către Papa sau la nerecunoașterea autorității papale de către împarat. Această situația de conflict cât și evoluțiile din comuitățile și formațiunile feudale medievale din spatiul european occidental (evoluții generate de același conflict dintre primatul papal si cel imperial), au făcut necesară definirea conceptului de suveranitate cât și identificarea deținătorului de drept al suveranității. Acest proces a fost unul îndelungat, sângeros, cu lupte între protestanți și catolici, reforma protestantă și culminând cu Revoluția Franceză, evenimente care au condus la dispariția primatului pontifical iar suveranitatea este exercitată exclusiv de puterea laică.

Suveranitatea în epoca modernă

Un merit esențial în doctrina suveranității îl are Jean Boudin care vede suveranitatea ca un element esențial al statului, fără de care statul nu poate exista în sensul dreptului ginților. În cartea sa Lex six livre de la Republique el vede suveranitatea ca fiind o ”putere absolută și perpetua a unei republici, iar cel care este suveran nu recunoaște nimic mai mare decât el în afară de Dumnezeu.”[10]

Conceptul de suveranitate a fost puternic influențat de scrierile de dinaintea sau din timpul Revoluției Franceze. J.J. Rousseau fundamentează doctrinar ceea ce va pune în practică Revoluția. ” Astfel suveranitatea poporului este văzută ca o sumă artimetică a cotelor-părți de suveranitate ale fiecărui individ, ceea ce face posibilă teoretic exercitarea nemijlocită a puterii de către fiecare cetățean printr-un sistem de democrație directă. Din acest motiv, reprezentarea nefiind necesară, suveranitatea este inalienabilă.”[11]

Astfel în Constituția Revoluției Franceze din 23 iunie 1973, găsim concepția suveranității populare în care puterea emană de la popor. Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului proclama că ” suveranitatea rezidă în popor, ea este unică și indivizibilă, imprescriptibilă și inalienabilă.”[12]

Suveranitatea începând cu secolul secolul XX

În această perioadă suveranitatea nu mai este vazută de către doctrinari ca având un caracter absolut de acțiune în interiorul statului sau în exteriorul său, aceasta fiind dependentă de dreptul internațional. ”Suveranitatea statului este limitată, în această viziune, atât de tratatele internaționale la crearea cărora a contribuit , cât și de cutumile internaționale la care a consimțit tacit; statele nou apărute urmează să se conformeze normelor deja existente, chiar daca nu au putut (obiectiv) participa la crearea lor.”[13]

Este perioada în care se mută accentul de pe stat pe dreptul persoanei umane și subordonarea interesului particular al statului, pe interesul colectiv al societății internaționale. Înainte de primul război mondial s-a ajuns până acolo încât să se nege existența suveranității statului ceea ce a dus la declanșarea primei conflagrații mondiale.

Nicolae Titulescu este cel care se opune celor care negau existența suveranității și vede suveranitatea ca pe conceptul fundamental al dreptului internațional. Titulescu spune : ”

[9] Ibidem, p. 1107.
[10] Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 43.
[11] C. Ionescu, Drept internațional și instituții politice, Ed. Lumina Lex, Bucuresti, 1997, p.275.
[12] Ibidem, p. 276
[13] Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 59

Suveranitatea națiunilor, continuă să existe dar grevată de o servitute internațională în favoarea păcii, încât s-a putut defini dreptul intern ca fiind totalul lacunelor dreptului internațional."[14]

Atât în România cât și în Republica Moldova suveranitatea este consacrată în Constituție în articolul al doilea într-o formă foarte asemănătoare:

Constituția României - Aricolul 2 - Suveranitatea

1. Suveranitatea națională aparține poporului român care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.
2. Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.[15]

Constituția Republicii Moldova – Articolul 2 – Suveranitatea și puterea de stat
(1) Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.
(2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.[16]

Concluzii

Așa cum am vazut conceptul de suveranitate îl găsim din momentul apariției statelor ca o necesitate pentru guvernarea internă dar și ca fundament al dezvoltării relațiilor cu state sau instituții internaționale.

În toată dinamica conceptului de-a lungul timpului găsim aceste două componente, internă și externă, o dinamică influențată de relațiile interne dintre cetățeni și reprezentanții loc indiferent de forma de conducere, dar și de evoluția relațiilor dintre stat și instituțiile internaționale.

Plecând de la libertatea omului de alegere, primită de la Dumnezeu, suveranitatea națională este suma cotelor-părți, asa cum spunea J.J. Rousseau, a fiecărei persoane în parte, suveranitate pe care poporul o deleagă conducerii sale spre exercitare.

Asa cum aminteste domnul profesor Alexandru Arseni în cartea domniei sale, Suveranitatea națională – legitimitatea puterii de stat, " legitimitatea suveranității naționale rezidă sub aspect al spiritului, în Divinitate, iar sub aspect juridic, în Umanitate, care în fond o și exercită fie direct de popor, fie indirect prin reprezentanți după o procedură de delegare normativă."[17]

Bibliografie:

1. Articolul 2 din Constituția României.
2. Articolul 2 din Constituția Republicii Moldova.
3. Alexandru Arseni, Suveranitatea națională
4. Ungureanu Radu- Sebastian, Securitate, suveranitate si institutii internationale, Polirom, Bucuresti, 2010
5. Grigore Geamănu, Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1967
6. Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023
7. D.G. Lavroff, Les grandes etapes de la pensee politique, Ed. Dalloz, 1999

[14] Ordinea în gândire, discurs ținut de Nicolae Titulescu cu ocazia decernării titlului de Doctor honoris causa al Universității Komenski (Bratislava, 19 iunie 1937), în volumul Nicolae Titulescu, Documente diplomatice, p.824.
[15] Articolul 2 din Constituția României.
[16] Articolul 2 din Constituția Republicii Moldova.
[17] Alexandru Arseni, Suveranitatea națională – legitimitatea puterii de stat, Ed. USM, Chisinău, 2023, p. 15.

8. F.H. Hinsley, Suveranitate, Ed. Știința, Chisinău, 1998
9. Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, Editura Actami, București, 1996
10. Trad. Dumitru Cornilescu, Biblia, Ed. Societatea Biblică Interconfesională din România, Bucuresti, 2005
11. C. Ionescu, Drept internațional și instituții politice, Ed. Lumina Lex, Bucuresti, 1997
12. Ordinea în gândire, discurs ținut de Nicolae Titulescu cu ocazia decernării titlului de Doctor honoris causa al Universității Komenski (Bratislava, 19 iunie 1937), în volumul Nicolae Titulescu, Documente diplomatice